

The Office Of The Principal and Vice - Chancellor

MUSHUMO WA U VULWA HA TSHIOFISI YUNIVESITHI HA NWAHA WA

PFUNZO WA 2018

ZK MATTHEWS HALL, MUCKLENEUK CAMPUS

8 Luhuhi 2018

PROF MANDLA S MAKHANYA

ṬHOHO YA YUNIVESITHI NA MUFARISAMUTSHANTSELA

The African University shaping futures in the service of humanity

Yunivesithi ya Afika i vumbaho vhumatshelo kha tshumelo ya vhathu

- Ndo livhuwa Mutshimbidzamushumo
- Mudzulatshidulo wa Khoro, Mr Simelane
- Miraḁo ya Khoro
- Mrs Makhanya
- Vhashumisani kha Khorotshitumbe na Ndaulonyengedzwa

- Vharangaphanda vha matshudeni
- Vharangaphanda vha OL
- Mirado ya vhashumi na matshudeni
- Mirado ya nyandadzamafhungo

Uno n̄waha, mulaedza wanga wo tou bva nga khole kha tshivhumbeo tsho d̄owelelaho sa izwi ndi tshi khou t̄oda u dzhia itshi tshifhinga tsha u vula n̄waha wa pfunzo u vha ramba na u langana na vathu vhothe u shuma na n̄e, kha tshipida tshifhio na tshifhio tsha tshiimiswa tshine vha wela khatsho, uri vha netshedze zwine zwa khou lavhelelwa kha Unisa nga tshitshavha nga u angaredza na nga matshudeni ashu. Zwi tshi ya nga n̄e na vharangaphanda ha tshiimiswa nga u angaredza, uyu n̄waha a u sokou vha muñwe n̄waha wa pfulufhedziso fhedzi, ndi n̄waha wa u thoma u shuma ha nzudzanyo na mbekanyamaitele dza tshandukiso.

Naho ndi tshi tou zwiḍivha zwavhuḍi uri tshanduko ine ra vha khayō a i pfesesei zwo leludzwa sa mushumo fhedzi i pfesesea sa kuitele, ndi khou ita khuwelelo kha tshitshavha tshoṭhe tsha yunivesithi uri tshi fhirele kha liga la phanda la u thoma u shumisa nzudzanyo na mbekanyamaitele na dzipholisi dza tshandukiso dzo tendelanwaho khadzo. Mulaedza wanga wo leluwa nga maanda, ndi une wa ri nzudzanyo inwe na inwe ya ndila ya kushumele i fanela u sumbedza mbuelo dzavhuḍi.

Kha vha ri ndi dovhe ndi ombedzele uri n̄waha wa 2018 u fanela u vha n̄waha wa u ita tshanduko, zwine zwa vha n̄waha wa u thoma u shuma ro ḍifunga na u sa lavhelesa murahu kha u thoma u shumisa nzudzanyo na mbekanyamaitele na dzipholisi dzashu dza tshandukiso khathihi na ndisedzo dza tshumelo kha matshudeni ashu. Ndi khou ṭoda na vhone vha tshi shuma ngaurali nga tshifhinga na u zwi ita nga ndila yo leluwaho.

Ndi khou vha ramba vhothe u vha tshitshavha tshi shumaho hune vha dikumedzela kha u shumisana u itela u disa zwi tevhelaho:

- Yunivesithi ya Afrika yo vusuludzwaho zwavhukuma ine i vhumbaho vhumatshelo kha tshumelo ya vhathu;
- Kulangulele kwa tshiimiswa tshashu kwo khwiniseaho nga u angaredza ku konaho u tandulula na u dzhia vhudifhinduleli kha masia othe;
- Kharikulamu yo shandukiswaho zwi hulwane yo teaho ndivho iyi;
- Mupo wa u gudisa na u guda wa u khwinesa une wa tutuwedza mvelaphanda na mvelelo;
- Tshenzhemo ya matshudeni nga u angaredza yo khwiniswaho ine ya sa tshinyadze ndivho ya sialala, u vhulaha dzinyambo dzo fhambanaho na u fhandekanya vhathu;
- Mvelele dza tshiimiswa dzo shandukiswaho u ita uri UNISA huvhe haya hashu rothe;

- Sisiṭeme na mbekayamaitele zwi shumaho nga ndila yo leluwaho u itela u vhona uri hu na ndeludzo na u shuma nga u ṭavhanyedza ha tshiimiswa.

Roṭhe ri fanela u humbula uri mushumo washu sa tshigwada wa u vusuludza UNISA wo thoma nga tshifhinga tsha musi yunivesithi idzi tharu dzine dza ṭanganyiswa u vha Unisa, na ye yavha i tshi ḍivhea za Technikon South Africa, na Vista University Distance Education Campus dzi tshi ṭangana nga Phando 2004 u vhumba yunivesithi khulwane i angaredzaho ine zwa zwino i a kona u ṅwalisa matshudeni a fhiraho 350,000. Ndi yone iyi yunivesithi khulwanesa ine ya vha zwanḍani zwashu nahone ri fanela u todisisa uri yunivesithi hu vha na zwi tevhelaho:

- Thandela dza ṅdivho na pfunzo ndi dza ṅṭha na u vha dzo fanelaho;
- Matshudeni ayo a ḍikukumusa nga u dzhena UNISA;
- I vhumba vhumatshelo na tshumelo dza vhathu;

- UNISA ngangoho i tou vha mubveledzi wa ndivho ntswa dzi alusaho matshilo;
- I dzula i tshi shanduka na u dzulelea u disengulusa hu na ndivho ya u dishandukisa, u tumbula na u vha khagala kha u tandula ndila ntswa dza ndivho, mihumbulo miswa na kupfesesele kuswa kwa maanda na vhulanguli.

Hu tshi khou dzhielwa nzhele fhungo la uri sekithara ya pfunzo ya ntha ya Afrika Tshipembe yo thaselwa nga gabelo la migwalabo ye ya dzinginyisa mitheo yayo kha miñwaha mivhili yo fhiraho nga tshikalo tshine a tshi athu u vhonwa u bva tshe dimokirasi ya thoma, riñe sa UNISA ri khou zwi dzhia sa tshikhala tsha u khunyeledzwa u vusuludwza ha tshiimiswa tshashu tshe tsha thoma nga 2004.

Sa tshiimiswa tsho dikumedzelaho kha u vha tsha Afrika ngangoho ngeno tshitshi do vha tsha tatisana na lifhasi, kha u vhumba vhumatshelo kha u shumela vhatu, na u vha haya ha

mbekanyamushumo wa *Annual Decoloniality Summer School* ho khetheaho tshi rangelaho mafulo a *#Rhodes Must Fall* na *#Fees Must Fall*, ndi tshifhinga tsha uri ri tshile u ya nga bono lashu, Tshata yashu, dzi 11Cs+1 dzashu, u vhofoholowa hashu, na u netshedza tshandukiso na vhulamukanyi ha tshitshavha ho khatshaho.

Nwaha uno ri khou tea u sumbedzwa vhudifulufheli ho khatshaho ha u wana zwiitisi nga ndila ya sainthifiki kha mihumbulo ya zwino ine ya vha thaidzo kha yunivesithi u sumbedza nga zwi khagala uri u vusuludza hashu ha UNISA uri i vhe tshiimiswa tsha maimo hu sumbedzwaho nga kha zwiteŋwa zwa rathi zwine kha zwiŋwe zwa kona u i tshalusa:

- Vhupo ha nyambo nanzhi: tshiimiswa tshine ndivho yapo ya Afrika , nyambo, vhubvo ha lifhasi na ngudo ya vhushaka zwa vha tshipiḁa tsha vhuvha na vhudidzivha hayo;
- Vhupo ha muhumbulo/vhulamukanyi ha tshitshavha vhune ha kuvhatedza muhumbulo wa uri vhatshu vhothe vha bebiwa kha sisteme ya ndivho yavhukuma na mulayo;

- Vhupo ha nḁivho dza vhushaka vhukati ha mupo na zwitshilaho hune nḁivho dzo fhambanaho dza ṭaṭisana na u ṭuṭuwedzana;
- Tshiiimiswa tshi thusaho lushaka tshine tsha sa konḁelela u tshinyadzwa ha nḁivho, u vhulaha dzinyambo dzo fhambanaho na u kombetshedzwa ha mvelele;
- Tshiiimiswa tshi lambedzaho tshine tsha tanganedza na avho vha si na masheleni vha kona u swikelela pfunzo – hune pfunzo ya vha pfanelo hu si nga u tou kona ha vha si gathi; na,
- U vha haya ha muḁwe na muḁwe ho vhotholowaho tshoṭhe, hu si na khethululo nga muvhala kana lushaka, hu sa shumiswi vhuimo, na hu sa shumiswi maimo.

Ri fanela u dovha ra ṭuṭuwedzwa ngauri u bva murahu nga 2014, Khoro ya UNISA yo ḁea thendelo nḁila ya kushumele ya zwino ya 2030 ine, kha zwiḁwe, ya toḁa u dzudzanyululwa ha Unisa uri i vhe yo lavhelesaho kha ḁa Afrika na u vha Yunivesithi ya Afrika i bvaho phanḁa u fhira u vha yunivesithi ya Afrika zwayo, ine ya kona u ṭaṭisana kha

lifhasi. Ri tūtuwedzwa nga fhungo la uri UNISA i fara vhupo vhunzhisa ha senthara dza thodiso hune mvelelo dzahone dza tea u thusa kha u thoma u shumiswa ha ndila dzashu dza kushumele, nzudzanyo na mbekanyamaitele na dzipholisi.

Ri dovha hafhu ra tūtuwedzwa nga u divha uri hu na zwe ra kuvhanganya sa tshiimiswa, u bva kha semina dzo fhambanaho, pfumbudzo na maguvhangano a dzitshakhatshakha ane a lavhelesa kha muhumbulo wa yunivesithi, u vhofoholowa ha divho, tshandukiso ya matshilisano na zwa pfunzo khathihi na vhugudi na vhugudisi.

Ri dovha hafhu ra tūtuwedzwa nga themendelo dza Muvhigo wa Khomishini ya Pfanelo dza Vhathu kha Tshandukiso ya Yunivesithi dza Muvhuso dzine dza dzhenelela thwii kha tshandukiso ya pfunzo ya ntha.

U thomiwa ha Yuniti ya Ndaulo ya Tshanduko zwine zwa pfufhifhadzwa sa (Change Management Unit – CMU) kha ofisi ya Thoho ya Yunivesithi na Murafisamutshantse la kha 2016 zwo dzhenelela nga maanda nga

kha u phadaladzwa ha muhumbulo wa vhurangaphanda ha tshanduko zwe zwa lavhelelwa zwi tshi ya nga ha thoho ine ya ri 'Tshandukiso ya UNISA: Pfunzo na Vhulamukanyi ha Matshilisano u itela Mvelaphanda' *'Transforming UNISA: Academic and Social Justice for Development'*.

Kha 2017 yothe, mihumbulo ya Vhurangaphanda ha Tshanduko zwine zwa katela therisano na nyambedzano dzo tou dzudzanywaho nga ha zwine migwalabo ya matshudeni ya pfunzo ya mahala, yo teaho, yo vhofholowaho na ya maimo zwa amba zwone; zwo ri konisa sa tshiimiswa u dzhenelela kha nyambedzano zwi khagala kha maipfi na maitele a fanaho na u vhofholowa, u fhambana, u ita zwa Tshiafrika na u shandukisa zwi khagala u itela u sumbedza ndila na zwi re ngomu kha tshandukiso dza ndila ya kushumele, nzudzanyo na mbekanyamaitele na dzipholisi dzashu.

Kha vha ri ndi ambe uri u swikelela hashu sa tshigwada musi ri tshi khou dilugisela nwaha wa u ita mushumo wa tshandukiso zwo disendeka nga riqe kha u humbula vhukuma hafhu nga ha zwi tevhelaho:

- Vhurangaphanda hashu vhu sa fani na vhulanguli ho dowealeho;
- Vhuxifari hashu ho lavhelelwaho sa vharangaphanda na vhagudisi;
- Vhuxifari hashu ha phurofeshinala sa vharangaphanda vha vhagudisi;
- U fulufhedzea hashu kha tshiimiswa na vhu dikumedzeli kha matshudeni ashu; na,
- U vusuludza nga u tavyanya ha fulufhelo vhukati ha vharangaphanda, vhagudisi na matshudeni.

U dilingulula uhu ndi ha ndeme nga maanda ngauri UNISA zwi sa timatimisi i dzhenelela zwihulwane kha ndivho ya ikonomi ya Afrika Tshipembe nga kha vho rwelaho tari khayi, na u vha ndaka kha lushaka na dzhango. Ri nwalisa vha fhiraho tsharararu tsha matshudeni othe a pfunzo ya ntha kha la Afrika Tshipembe na u bveledza vhunzhi ha vho rwelwaho tari kha la Afrika. Zwenezwo, ri fanela u dzulela u divha

muhwalo washu wa divhazwakale na vhumatshelo vhune ro vhu hwala sa UNISA.

Kha ri fhaṭe u bva hune ra ṭanganedza tshoṭhe maga o itwaho nga UNISA kha miṅwaha yo fhiraho, zwine zwa vha mvelele dza u ḍidina ho ṭanganelaho ha vhafaramikovhe vho fhambanaho – Khoro, ndaulo, vhorapfunzo, vhashumi vha ndaulo, madzangano a vhashumi na matshudeni. Mushumo wavho wa maimo wo thusa kha maga o ri swikisaho hune ra vha hone zwa zwino. Izwi zwo vha ḷiga ḷa uri ri kone u tshimbidza tshanduko.

Zwa zwino ri na Khoro ntswa nga fhasi ha Vhurangaphanḍa ha Vho Simelane. Vha na munna avha vhane vha khou amba navho ṅamusi vhe a dzulela u rangaphanḍa tshiimiswa itshi u ya kha vhuimo ha nṯha. Ndi khou ranga phanḍa tshigwada tshine tsho vhulunga mihumbuloni zwine ra imela zwone. Khoro iyi na Ndaulo a vha dzinginyei kha tshandukiso sa izwi zwi tou shuma u tshedza tshi vhonetshelaho vhumatshelo ha Yunivesithi yashu.

Ndi dovha hafhu nda tama u dzhiela n̄tha mushumo wa Mutshantseḷa, Phuresidennde Vho Thabo Mbeki vhane vha tou vha dzina nga vhone vhaṅe, vhane UNISA ya ḍikukumusa nga u vha tshipiḍa tshavho. A hu na u timatima uri, arali ra lwela u vha na dzangalelo ḷithihi sa muḷa wa UNISA u itela u tshimbidza thandela ya nḍivho na tshumelo yo khwiniswaho kha matshudeni ashu, a hu na tshine tsha nga ri khakhisa.

Ndi khou ombedzela fhungo ḷa u ḍikwaḥisa na vhuḍifulufheli sa tshipiḍa tsha thambo yanga kha roḥe uri ri kone u shumana na idzo mbudziso dzi shushaho na mbudziso dza luambo, mbudziso dza ndeme dza thiyori ya matshilisano, mbudziso dza kharikhulamu, na mbudziso dza tshandukiso ya mvelele ya tshiimiswa. Vho Kwesi Prah vhane vha vha muḍivhi kha zwa ngudo ya matshilisano na mutikedzi wa zwa Afrika vho sumbedzisa uri:

'The intimidating question we face as academics in Africa today is, how do we decolonize the academic enterprise, how do we indigenize knowledge production, how do we usefully domesticate knowledge and its production.' (Mbudziso i shushaho ine ra

tangana nayo sa vhoraakademi kha la Afrika namusi ndi ya uri, ri vhofholola hani zwa akademi, ri itisa hani uri mveledziso ya ndivho ivhe yapo, ri itisa hani uri ndivho i vhe ya fhando hayani khathihi na u bveledzwa hayo.)'

Nwaha washu wa u thoma u shumisa nga vhuronwane ha nzudzanyo na mbekanyamaitele na dzipholisi ro tendelanaho khadzo u nga si konadzee arali ra nga bvela phanda na u sa vha na mafulufulu na u shuswa nga idzo thodea dza ndeme dzo vhwaho phanda hashu na idzo tshanduko dza ndeme dzine dza fanela u itwa.

U vha na vhudifulufheli ha u wana nga tshisaintsi zwe ra ita kha nyimele dza sisteme na ndivho dza zwino, zwa zwino ri fanela u vha ro no khwatha tshothe kha u thoma u shuma ha tshanduko ya kharikhulamu.

Zwi nga vha hani arali ra nga thoma u zwi shumisa zwo ditika nga mihumbulo mitanu i tevhelaho:

<u>Nyimele ya mbofholowo</u>	<u>Notsi dza Talutshedzo</u>
<p>1. U fhelisa ndivho yo disendekaho nga Euro- North American</p>	<p>Izwi zwi katela tsudzuluwo mbili: u vhuwedzedza Afrika sa vhupo ha ndivho ho khwaṭhaho ha mulayo na u dzhiela nṭha ndivho ya Afrika sa mudzi hu sa khou tou thudzelwa thungo tshoṭhe ndivho i bvaho kha ḷa Europe na North America. Ndivho ndi u shumana na nyimele kha u vha zwo teaho na u zwi khethekanya. Ndi tsudzuluwo ya mbuedzedzo ine ya konisa vhathu vha Afrika u diṭalusa zwavhuḍi. Zwi katela u bva kha ndila ine vhathu vha Afrika vha diḍivha na u diṭalusa ngayo kha ḷifhasi.</p>

<p>2. U ita uri ndivho ivhe ya Afrika</p>	<p>Izwi zwi katela u khwaṭhisedza vhubha ha Afrika na u wanulusa ndivho ya mvelele na mikhwa zwa Afrika. Ndi maitele u ḍivusuludza o ḍitikaho nga mihumbulo ya ndivho yapo sa 'tshibveledzwa tsha nga ngomu tshi bvaho vhubvoni ha mvelele, zwi tshi vhambedzwa na inwe khethekanyo ya ndivho ine ya ḍo ṭundwa kha vhuṅwe vhupo.'</p>
<p>3.U engedza/u katela ndivho ya Tshiafrika kha mutevhe wa ndivho</p>	<p>Itshi ndi tshivhumbeo tshi songo tou khwaṭhaho tshine tsha shumisa tshivhumbeo tshi sa tou nyanyulaho nga u tou engedza fhedzi zwiteṅwa zwiswa kha mutevhe na kharikhulamamu ine ya</p>

	<p>vha hone. Muhumbulo wa izwi ndi u tou engedza zwiteŋwa zwiswa hu sa khou shandukiswa kharikhulamu.</p>
<p>4. U dzhenela kha tsenguluso ya kupfesesele kwo vhofholowaho kwa zwino hu tshi khou shumiswa ndivho ine ya vha hone</p>	<p>Ndila iyi i katela u vhudzisesesa nga ha ndivho yo t'anganedzwaho' na u dzhenelela nga u ita tsenguluso kha polotiki ya u bveledzwa na u phadaladzwa ha ndivho. Ndila iyi i lwela u dzumbulula thaidzo dzo dzumbetshedzwaho u fana na khethululo nga muvhala na tshandukiso dza maanda zwi badekanywaho na u sa lingana.</p>
<p>5. U fhofhola ndivho/vhushaka ha ndivho</p>	<p>Izwi zwi katela vulela pfunzo kha u vha na ndivho dzo fhambanaho</p>

	<p>zwi tshi katela idzi dzi re fhasi ha ndaulo sa tshipiḽa tsha u swikelela vhulamukanyi kha zwa mihumbulo. U vulwa uhu ha vhushaka ha nḽivho zwi khou itelwa u bveledza 'vhushaka ha ngudo ya nḽha' vhune ha 'lwa na u fhungudza khaedu dza u randelwa ho kalulaho, tshilinganyo tsho kalulaho na maitele o kalulaho.</p>
--	--

U shandukisa kharikhulamu zwi katela kuhumbulele kwa vhuronwane, kwo tsaho na u humbula hafhu nga ha milayo ya tshivhumbeo tsha masia ashu a vhugudisi, vhuḽumani hazwo na u vha zwo fanelaho kha ndivho iyo.

Ndi khou vha humbela uri vha humbule maipfi a muḽivhi wa ḽivhazwakale ya saintsi wa Mufura, Vho Michel Foucault, vhe vha ḽaḽa

nga ha uri saintsi ya musalauno a yo ngo tou bvelela lwa mupo fhedzi yo vha mvelele ya ṭhoda dzo imaho ngauri hu i itela n̄divho yo imaho ngauri ine ya khou ṭoda nga tshenetsho tshifhinga. Vho Foucault vho sumbedza uri:

The epistemological field traversed by human sciences was not laid down in advance [...]. They appeared when man constituted himself in Western culture as both that which must be conceived of and that which is to be known. There can also be no doubts, certainly, that the historical emergence of each of the human sciences was occasioned by a problem, a requirement, an obstacle of a theoretical or practical order [...]. (Sia la ṭhoda dzo imaho ya vhubvo ha n̄divho ya 'epistemological' i tshimbidzwaho nga saintsi ya vhathu a lo ngo thoma la tou d̄isumbedza [...]. Lo bvelela musi muthu a tshi d̄idzhenisa kha n̄dila ya mvelele ya tshikhuwa sa zwine zwa fanela u fha ṭela muhumbuloni na zwine zwa fanela u d̄ivhiwa. A zwi timatimisi uri, ngangoho, u bvelela ha d̄ivhazwakale ya saintsi ya vhathu i n̄we na i n̄we zwo d̄i vha na

thaidzo, thodea, zwickakhisi zwa thiyori kana zwa ndila ya kushumisele [...].)

Sa shango, dzhango na lifhasi la musalauno nga u angaredza, a zwi tsha konadzea u bvela phanda na u tinya vhungoho ha nyimele dza khwathisedzo na sisiteme ya ndivho zwine ra vha nazwo. Khaedu ine ra khou tangana nayo yo sumbedziswa zwavhuḏi nga murangaphanda ane a vha muḏivhi wa zwa matshilisano, Vho Immanuel Wallerstein, kha bugu yavho ya ndeme ine ya vhidzwa ***The Uncertainties of Knowledge*** he vha sumbedzisa uri:

I believe that we live in a very exciting era in the world of knowledge, precisely because we are living in a systemic crisis that is forcing us to reopen the basic epistemological questions and look to structural reorganization of the world of knowledge. It is uncertain whether we shall rise adequately to the intellectual challenge, but it is there for us to address. We engage our responsibility as scientists/scholars in the way in which we address the multiple issues before us at this turning point of our structures of knowledge. (Ndi a tenda uri ri khou tshila kha tshifhinga tshi

takadzaho nga maanḁa, nga maanḁa ngauri ri khou tshila kha nyimele ya sisiḁeme ine ya khou ri kombetshedza u vhudzisa mbudziso dza mutheo wa vhubvo ha nḁivho na u lavhelesa kha kudzudzanyululele kwa tshivhumbeo tsha nḁivho ya ḁifhasi. A zwi na vhuḁanzi arali ri tshi ḁo kona bva nga nḁila i fushaho kha khaedu dza muhumbulo, fhedzi zwi khou bvelela uri ri ḁo kona u shumana nazwo. Ri khou dzhenelela nga vhuḁifhindulelei hashu sa vhorasaintsi/vhaḁivhi nga nḁila ine ra kona u shumana na mafhungo o fhambanaho a re vhukati hashu kha tshifhinga itshi tsha tshanduko ya zwivhumbeo zwa nḁivho yashu.)

Mulaedza wanga ndi wa uri ri fanela u lwa na khaedu idzi nga nḁila yo fanelaho. U lwa nga nḁila yo fanelaho na khaedu dzi re kha tshivhumbeo tsha sisiḁeme na nḁivho zwi ḁoḁa uri ri dzhenelele kha maitele a shumiseaho u fana na zwi tevhelaho:

- **U shandukisa kuhumbulele nga u humbula**

Kha u lwela hashu u n̄etshedza mutheo wa kharikhulamu wo shandukaho, ri fanela u dzhenelela tshifhinga tshoṭhe na u shandukisa thevhekano ya kuhumbulele na u 'bvisa' miṅwe ya mihumbulo ye ra i wana murahu, dzithiyori, na kudzudzanyele kwa mihumbulo. Vho Cathrine Odora Hoppers na Vho Howard Richards vho ṭalutshedza 'u shandukisa kuhumbulele' sa:

The casting of light at last onto subjugated peoples, knowledges, histories and ways of living unsettles the toxic pond and transforms passive analysis into a generative force that valorises and recreates life for those previously museumised. (U n̄ea tshedza kha vhathu vha re fhasi ha mutsiko, n̄divho, ḍivhazwakale na n̄ḍila dza kutshilele zwi fhelisa tshisima tsha mulimo na u shandukisa tsenguluso i ongolowaho uri i vhe maanḍa a bveledzaho ane a maanḍafhadza na u vusuludza vhutshilo kha avho vhe vha vha vha tshi dzhiiwa zwihumbudzi.)

- **U guda u funzululwa u itela u gudahafhu**

Izwi zwi katela u hangwa zwiñwe zwe ra gudiswa, u itela u vhofholowa kha mbekanyamushumo dza kuhumbulele dze ra khombetschedzwa zwi tshi ya nga pfunzo, mvelele, mupo wa matshilisano, zwe kanzhisa zwa vha na *nḁivho* ya mashango a Amerika na Yuropa.

- **U sudzuluha kha zwa nḁivho yo ḁitikaho nga zwa mashango a tshikhuwa**

Izwi zwi katela u shandukisa tshivhumbeo na vhubvo ha nḁivho kha u vha zwo ḁitikaho nga Tshiyuropa zwi tshi katela u shandukisa vhupo he ra vha ro ima khaho. Kha u ita izwi ri fanela u lavhelesesa kha khethululo ya muvhala kana lushaka, mbeu, vhupo ha vhudzulo, na vhupo kha mapa ha vhoramihumbulo vhahulwane musi ri tshi khou sedzulusa kharikhulamu.

- **U vhuelela mudzini**

Izwi zwi amba nga ha mushumo washu muhulwane wa u shumisa nyambo dzapo dza Afrika kha u gudisa, u guda na ṭhoḏisiso dzashu.

Magumo

Kha vha ri ndi khunyeledze nga u amba uri zwine zwa vha kha riṅe zwino ndi nndwa ya ndeme ya u fhenya u kandedzwa na u vha nḏa kha sia ḷa u bveledza nḏivho zwine zwa ri kwama thwii kha mveledziso ya zwa poḷotiki, ikonomi na mvelele zwashu sa vhathu. Zwi nga vha uri zwine ra khou ita zwi nga vha zwi tshi vhidzwa tshandukiso, mbofholowo kana u vhuelela kha Tshiafrika; zwine zwa vha zwa ndeme ndi zwine ra ita musi ri tshi khou lingedza u tandulula thaidzo ro no vhaho nadzo lwa tshifhinga tshilapfu dza u vha na pfunzo na nḏivho zwo teaho — zwi tshi ya nga mikhwa na u tshimbilelana zwi tshi vhambedzwa na vhukoni ha u tou shuma. Ndi fanela u dovha nda ombedzela kha u khunyeledza hanga uri fhungo ili ḷa u vula yunivesithi ha tshiofisi ndi ḷa uri kha mushumo washu wa ḏuvha ḷiṅwe na ḷiṅwe hafha UNISA, ri fanela u zwi ḏivha uri ro lavhelesesa kha matshudeni

nauri ri fanela u vha vhea phanda kha tshiñwe na tshiñwe tshine ra tshi
ita musi ri tshi khou thoma u shumisa ndila dzashu dza kushumele,
nzudzanyo na mbekanyamaitele na dzipholisi.

Nkosi Sikelela iAfrica

Nkosi sikelela iUnisa

Re a leboha

Re a leboga

Siyabonga

Dankie

Inkomo

Siyathokoza

Ndo livhuwa

Enkosi

Ro livhuwa

Aio

Thank you